

манов принадлежи заслугата за изчерпателното изследване на българската тема в руската литература. На нея той посвети цяла книга — „Окървавено навечерие“ (България и българите в руската литература). Може би тези очерци имат и това значение, че дават национален облик на книгата — обръщат голямата руска литература към нашите български проблеми, правят я съпричастна към нашата съдба в миналото.

Книгата на Германов не е написана за ограничен кръг читатели — напротив, въпреки научната проблематика, която разработва, той разширява нейния диапазон с известни на пръв поглед факти от живота и творчеството на руските писатели с оглед да запознае и най-малко осведомените читатели с тяхната жизнена съдба и творческа биография. Може би затова и тя беше така бързо изчерпана — просто запълни една празнота в интереса на читателската ни публика по отношение на руската класическа литература. Искам и друго да отбележа, че без да си поставя за задача да пише история на руската литература на XIX в., Германов в много отношения следва както нейната хронология, така и нейните процеси, но фиксира само „върховете“ на тази литература. Независимо от това читателят получава едно цялостно впечатление и представа за творчеството на нейните представители.

Така че богатият материал, който привлича Германов, умението му да свързва постиженията на руските писатели с историческите задачи на епохата, да разкрива съединителното звено на традицията между тях, да акцентува на най-значителното и съществено в тяхното необятно творчество, прави книгата му изключително ценна и необходима за културната ни общественост, която винаги е живяла със съкровени идеали на героите от руската класическа литература.

Ангел Анчев

КОНСТАНТИН-КИРИЛ ФИЛОСОФ.

БЪЛГАРСКИ И СЛАВЯНСКИ ПЪРВОУЧИТЕЛ. Сборник статии. Съставители Петър Диневков, Боню Ангелов. С., изд. „Наука и изкуство“. 1983. 400 с.

От 1824 г., когато се появява книгата на Й. Добровски „Кирил и Методий — славянски апостоли“, до днес славистиката направя много за изясняването на въпросите, свързани с живота, делото и значението на Константин-Кирил Философ. Особено ползотворни в тази насока са изследванията на българските учени — внушителна поредица от статии, студии и монографии, които представят сериозен израз на признателност към делото на Първоучителя, поставил началото на българската и славянската култура. Същевременно те са и неоспорим влог в системата на тази култура. И за да не бда голословен, нека посоча, че само през последните двадесет години у нас излязоха шест самостоятелни сборника с из-

следвания, посветени на Константин-Кирил Философ, в които участието на български учени е преобладаващо.¹

Програмата „Константин-Кирил Философ“, която е част от дългосрочната комплексна програма за издигане на ролята на изкуството и културата в името на всестраниното и хармонично развитие на личността и обществото, е едно от най-ценните начинания в културната политика на НРБ. И не само поради факта, че тя постави категорично делото на Константин-Кирил редом със стореното от хора като Н. Ръорих, Леонардо да Винчи и Вл. И. Ленин, но и поради положението, че тя активизира търсенията на учениите, спомогна за появата на редица статии и книги. Плод на тази програма е и сборникът „Константин-Кирил Философ. Български и славянски първоучител“, който съдържа 14 студии, написани от видни български медиевисти.

Трябва веднага да отбележа, че въпреки пестротата на застъпления в сборника материал книгата няма еклектичен характер. Тя по-скоро носи пестротата на сложната, многопосочна Кирилова проблематика и има за цел съобразна с формулировката на съставителите „не само да... изрази уважението ни към великата личност на Константин-Кирил Философ, но да се дадат и знания за неговия живот, обществена дейност и литературно и културно дело“ (с. 6). Една задача, изпълнена блестящо, защото на практика книгата дава относително цялостна представа за Кириловото дело — от най-„дребните“ проблеми на това дело до представянето му в контекста на световната култура. Успоредно с това сборникът представя и високото равнище, на което се намира съвременната българска медиевистика.²

Книгата се открива със статията на Е. м. Георгиев „Кирил и Методий и развитието на българската култура“. Тук авторът проследява разволя на нашата култура — от първобългарските каменни надписи до съвременността, за да определи мястото и ролята на Кирил и Методий в този развой. Според Ем. Георгиев делото на двамата братя е един от ключовите фактори в историческото съществуване на българския народ. Борческият, прогресивният характер на това

¹ Хиляда и сто години славянска писменост. С., 1963; Тържествена сесия за 1100 г. на славянската писменост. С., 1965; Константин-Кирил Философ. Юбилеен сборник по случай 1100 години от смъртта му. С., 1969; Константин-Кирил Философ. Доклади от симпозиума, посветен на 1100 г. от смъртта му. С., 1971; Делото на Константин-Кирил Философ. С., 1972; Константин-Кирил Философ. Материали от научните конференции по случай 1150-годишнината от рождението му. С., 1981.

² Статиите, от които е съставен сборникът, са писани през последните години.

дело въздейства във всеки един от периоди-
те на нашето национално развитие, пред-
ставя катализатор на това развитие. Не съм
в състояние да приведа богатата аргумента-
ция на автора, с която са доказани горните
мисли. Ще кажа само, че тя изобилствува с
много примери, изложена е ясно и убедително
и в основните си пунктове е напълно прием-
лива. Не стои така обаче въпросът с т. нар.
„предкирлова славянска писменост“, както
и с хипотезата на автора за просветителска
дейност на Кирил и Методий сред славяните
преди Моравската мисия. Безспорно и двата
проблема са интересни, разглеждани са мно-
гократно и макар че произтичат от известия
в литературни паметници,³ не могат да се
приемат без резерви поради липсата на соли-
дни фактически доказателства.

Следваща в книгата е статията на П. Ди-
неков „Личността на Константин-Кирил
Философ“. Задълбочено и вещо авторът про-
следява живота и делото на Константин-
Кирил, за да изясни детайлно въпроса за
личността, за човека Кирил. А определилшите
черти на тази личност са: страстта към учение,
умението да се търси и да се отстоява истината,
постоянният в течение на годините славянски
патриотизъм, демократични разбирания, свое-
образен хуманизъм. П. Динеков не е пре-
небрегнал и въпроса за „психологическото
раздвоение“ на Кирил, изразено (според ПЖК)
в постоянно движение между два полюса —
уединението и обществената работа. „Оче-
видно светският живот никога не го занимава,
но не се отрича от нито едно свое обществено
задължение“ (с. 67). В крайна сметка работата
на П. Динеков внушава убедително, че Кирил
е наистина необикновена, изключителна лич-
ност — един от онези редки хора, „които
се раждат в преломни моменти от историята
на народите, които проправят нови пътища,
които с гения си дават силен гласък на раз-
витие и никога не принадлежат само на
един народ...“ (с. 68).

Статията на Д. Ангелов „Кирил и
Методий и византийската култура и полити-
ка“ представя изследване на Кирило-Мето-
диевото дело на фона на историята на Визан-
тийската империя. Разглеждани са двете ли-
нии на византийското образование в IX в. —
християнско-църковната и светската, както и
тяхната обща черта — ненавистта към всичко
езическо, „неромейско“. В тази насока е из-
тъкнато, че Кирил е получил не само добро
догматическо образование, но и светско.
Що се отнася до широтата на Кириловите
схващания по въпроса за езиците (свързан
с въпроса за т. нар. „варварски“ народи),
то авторът я обяснява с това, че Кирил „не се

е чувствувал напълно ромей по своя про-
изход и знаел, че в жилите му тече славянска
кръв“ (с. 77). Анализирана е и диференци-
раната политика на Византия по отношение
на славяните през втората половина на IX в.
Дадено е и обяснение защо именно Кирил и
Методий са натоварени от Византия с ве-
ликоморавската мисия (срв. с. 78, 93—94).

На „Въпросът за византийско-славянските
отношения и византийските опити за създа-
ване на славянска азбука през първата по-
ловина на IX в.“ е посветена статията на Ив.
Дуйчев. След разгърнат анализ на ви-
зантийско-славянските отношения до първата
половина на IX в., с който се разкриват мно-
говековните опити на Византия да асимилира
славянството, „както се започне от откритата
война и се стигне до бавната етническа аси-
милация и елинизация чрез християнската
проповед и византийската култура“ (с. 97),
авторът се спира на „фините“ способности на им-
перията, с които тя е обезсилвала славяните.
А един от тях е азбуката. Според Ив. Дуйчев
в името на гършизацията на живеещите във
Византийската империя славяни и преди Ки-
рил (през първата половина на IX в.) са били
правени опити за създаване на славянска
азбука. Ученият изтъква, че Кириловата аз-
бука е успешният край на дело с многолет-
на давност. Интересно е и това, че според
Ив. Дуйчев „пристигането на великоморав-
ското пратеничество поставило пред Кон-
стантин само въпроса за пригаждане
на една създадена вече славянска азбука към
езика на великоморавците, а не изобщо за
нейното създаване“ (с. 125).

Статията на В. Велчев „Делото на
славянския просветител Константин-Кирил
Философ в историята на културата“ анализира
идейното съдържание в дейността на Първо-
учителя, разкрива Константин-Кирил именно
както философ. Тя представя успешен опит
да се постави Константин-Кирил в измере-
нията на световната култура през ранното
Средновековие, да се намери мястото и зна-
чението на Кириловото дело сред римо-гер-
манския, византийския и арабизмичния свят.
Формиран във висшите византийски образо-
вани кръгове, изпитал върху себе си влиянието
на античните философски мислителци и главно
на Платон, както и на Псевдо-Дионисий
Ареопагит⁴, Константин Философ не излиза
извън рамките на ортодоксалния религиозен
мироглед на IX в. Нататък в работата са раз-
глеждани възгледите на Кирил във връзка с
редича гносеологични и онтологични пробле-
ми, застъпени най-вече в Кириловото „Написа-
ние за правата вяра“, както и в неговите диспу-
ти. Авторът отчита, че Кирил не само поставя
началото на историческото самоопределение
на славянството, но и че има своето място в
историята на философията, което се определя

³ Въпросът за „роските“ писмена в Про-
странното житие на Кирил, „За буквите“ на
Черноризец Храбър, съобщението в „Успе-
ние Кирилово“, че Кирил е покръстил славя-
ни, живеещи при р. Брегалница, „Солунската
легенда“ и пр.

⁴ Авторът пръв установи, че идеите на
този мислител са определящи в мирогледа на
Кирил.

от положението, че Кириловите съждения и преценки, „макар и да остават в рамките на християнската религия, съдържат в зародиш перспективи за по-нататъшно развитие на прогресивната човешка мисъл“ (с. 178).

К. Мирчев разглежда богатата филологическа култура на Кирил и се спира на въпроса за създаването на глаголицата. След като отчита, че опитите да се докаже произходът на глаголицата от гръцкото, латинското и т. н. писмо са претърпели неуспех, авторът дава отговор на въпроса, защо Кирил е създал съвсем самостоятелно от графично гледище писмо? Според К. Мирчев: „... Константи-Кирил е имал желание да отреди самостоятелно място на славянските между Изток и Запад. Затова именно той съставя за тях своята напълно оригинална азбука“ (с. 184). Нататък е разгледано преводаческото дело на Кирил, с което практически той поставя началото на старобългарския книжовен език.

На въпроса за теоретически обосноващите художествени възгледи на старобългарските писатели и за ролята на Константи-Кирил при тяхното създаване е посветена статията на Кр. Станчев „Константи-Кирил Философ и формирането на естетическите възгледи в средновековна България“. В нея авторът доказва, че основният фактор за формирането на Кириловите философско-естетически възгледи са съчиненията на Псевдо-Дионисий Ареопагит — философ, чиято теория за образа и за образното познание лежи в основата на старобългарската литература. Мисля, че Кр. Станчев е прав, когато пише, че познанието на тази теория е в състояние „да ни разкрие иманентната същност на средновековния тип художествено творчество и да ни даде ключа към неговото осмисляне и адекватно възприемане от позициите на съвременността“ (с. 203).

„Някои проблеми на Кирило-Методиевото дело“ е статията на Б. Ст. Ангелов, в която ученият разглежда недотам изяснени въпроси от Кирило-Методиевата дейност. На първо място тук е направена корекция на представата, съобразно с която развитието на българския литературен език започва с делото на Кирил и Методий. Чрез убедителен анализ на факта от развой на българската култура до средата на IX в. авторът внушава мисълта за високоразвитото състояние на старобългарския език, което Кирил и Методий з а в а р в а т и „умело се възползват от него при превода на църковните богослужбени книги“ (с. 208). Нататък е разгледан въпросът за годината, в която е била създадена славянската азбука — 855 или 863, т. е. по кое летоброене трябва да се изчисли посочената у Храбър дата — по византийското с коефициент 5508 или по alexandрийското с коефициент 5500. Б. Ст. Ангелов приема първата дата. Тук не съм в състояние да взема изчерпателно отношение към аргу-

ментацията на автора, но не мога да не спомена, че колкото и да е прецизна, тя едва ли опровергава изнесеното от К. Кувев⁵ и не разрешава противоречията (ако се приеме византийското летоброене) между Храбър и ПЖК и между датата 855 г. и съобщението в „За буквите“, че създаването на писмеността е станало „въз времена... Коцелъ княза баатенъска“. Нататък в статията е обоснован възгледът за двете фази в делото на Кирил и Методий — „подготвителната (с годината 855) и пълно осъществяване на славянската писменост във връзка с великоморавската мисия през 863 г.“ (с. 218). Разгледано е и делото на Кирил и Методий във връзка с византийската политика, въпросите за произхода на кирилицата, за замяната на глаголицата с кирилица и за предкирилова славянска писменост.

Статията на Д. Петканова „От историческата правда към легендата“ проследява движението на представата за Кириловото дело в народната памет съобразно с известията за Константи-Кирил в българските литературни паметници от IX до XVIII в. Авторката изтъква, че в произведениата от ранния период на старобългарската литература животът и делото на Кирил са били представяни в съответствие с историческата истина. Но с течение на вековете, с отдалечаването от времето на Кирил, в народната памет, а оттам и в литературата се натрупват легендарни сведения за Първоучителя. Д. Петканова тълкува задълбочено механизма, по който са се създавали легендите за Кирил и от тези позиции подлага на анализ редица произведения — от „Успение Кирилово“ до Историята на Йеросхимонах Спирidon. Твърде интересно в тази насока и полезно за разрешаването на въпроса за просветителската дейност на Кирил сред южните славяни преди моравската мисия е писаното от Д. Петканова за т. нар. „Брегалнишка легенда“ (срв. с. 252—254).

На разрешаването на някои въпроси от биографията на Кирил е посветена статията на **Хр. Кодов** „Около житието на Константи-Кирил Философ“. На първо място тук се уточняват някои дати от живота на Кирил — неговата рождена дата (нач. на 827 г.); годината, през която Просветителят отива в Цариград (края на 842 г.); годината, в която Кирил е завършил образованието си (846); датата на Кириловото назначение като библиотекар на Патриаршията (края на 846 или нач. на 847); годината, в която се е състоял спорът на Кирил с патриарха Йоан VII Граматик (втората половина на 847 г.). Нататък е внесена корекция на представата за духовния чин на Кирил: „Константин е бил „подстриган“

⁵ Вж. К. Кувев. Към въпроса за началото на славянската писменост. — Год. на Соф. ун-в., Филол. фак., т. LIV, С., 1960, с. 1—108.

за обикновен монах или даже за обикновен расофор, а към края на живота си приел истински монашески образ и променил името си. . .“ (с. 287).

Също на разрешаването на един конкретен въпрос, от който обаче зависи разрешаването на друг, по-обобщаващ въпрос от Кирило-Методиевата проблематика, е посветена статията на К. Куев в „Към въпроса за Кириловото пространно житие като исторически паметник“. Въпросът, за който става дума, е свързан с петата глава на ПЖК и конкретно с прието на Кирил с патриарх Йоан VII Граматик: доколко на този момент и на думите на Йоан „насманимъ ме съгнаше, а не пръпъркваше мене“ може да се гледа като на агиографски похват и доколко тук се съдържа историческа истина. С добро познаване на фактите от историята на Византия и чрез тяхната логична съпоставка К. Куев доказва, че на този пасаж в ПЖК трябва да се гледа като на исторически паметник и че авторът на ПЖК е бил „лице, което е ориентирано отлично в историческата действителност, което държи сметка за тази действителност и което се стреми да предаде вярно събитията“ (с. 297).

Следваща поред в сборника е статията на **Ал. Милев** „Два латински извора за живота и делото на Кирил Философ“. Тя е посветена на извънредно важните латински извори за делото на Кирил и Методий „Италианската легенда“ и писмото на Анастасий Библиотекар до велетрийския епископ Гаудерик — история на паметниците, критичен анализ, преценка с оглед на Кирило-Методиевата проблематика. Разгледан е и въпросът за авторството на „Италианската легенда“. Според Ал. Милев познатият днес текст на легендата „е дело на трима души: Йоан Химонид, епископ Гаудерик и епископ Льв. Ние не сме в състояние да определим кой какво е написал от тях, но и тримата имат пръст в неговото съставяне“ (с. 325). Подробно е разработен и проблемът за това, кой текст влияе на другия — ПЖК на „Италианската легенда“

или обратното. Аргументирано авторът е доказал първия вариант.

В науката са изказвани различни мнения и хипотези по въпроса, кой е авторът на Общото похвално слово за Кирил и Методий. Най-вероятното обаче си остава мнението, че Климент Охридски е авторът на това произведение. Статията на К. Мечев „Климент Охридски и Общото похвално слово за Кирил и Методий“ третира точно този въпрос и на основата на текстологически сравнения, културно-исторически разсъждения и успоредици се доказва, струва ми се, категорично, вече разработеното в нашата наука положение, че Общото похвално слово „може да излезе само изпод перото на писател като Климент Охридски“⁶.

Не само библиографски, но и аналитичен характер има голямата студия на Св. Николова „Съвременното състояние на Кирило-Методиевите проучвания в чужбина“, с която завършва сборникът. Извънредно ценна със систематизацията на проблемите, свързани с Кирило-Методиевото дело, тази работа преминава отвъд каталогизирането им и представя изложение и преценка на извършеното през последните години в чуждестранната Кирило-Методиевистика, както и добра основа за нови постижения в това важно поле на хуманитарното знание.

Не смятам, че съм успял да обхвана и да представя в пълнота богатството от идеи, факти, наблюдения и анализи, което се съдържа в статиите на разглеждания том. Но мисля, че непредубеденият читател ще разбере значението на книгата не само като солидна предпоставка за популяризирането на Кириловото дело, но и като документ за съвременното състояние на българската Кирило-Методиевистика.

Трифон Банков

⁶ Вж. Б. Ст. Ангелов. Някои наблюдения върху книжовното дело на Климент Охридски. — В: Сб. Климент Охридски. С., 1966, с. 105.

SOMMAIRE

Lioubomir Stamatov—Certaines observations de Zacharie Stofanov sur la caractérologie du Bulgare	3
Katia Staneva—La réception de la poésie durant les années 60 et 70 du XIXe siècle	17
Dimitre Vélikov—Le Cercle littéraire „Stréletz“ (Archer) et le problème du „national“ et „l'étranger“	29
Emilia Alexieva—La poétique de Tchekhov et les premiers contes d'Emilian Stanev	40
Ghéorghii M. Grigorov—Contemporanéité et héros lyrique (observations et réflexions sur la poésie d'aujourd'hui)	53
V. V. Bytchkov (Moscou)—Auprès des sources de la théorie médiévale sur l'art	73
Yana Moutaftchieva—La dramaturgie d'Arthur Schnitzler (ses traits et étapes caractéristiques)	92
<i>A travers la pensée esthétique mondiale</i>	
Stéphane Zweig—Montaigne	109
<i>Communications scientifiques, souvenirs</i>	
Lioubène Ghéorghiev—Souvenirs sur Andréï Guermanov	139
Maria Constantinova—Lettres inédites de Lora Karavélova	146
<i>A travers la presse étrangère</i>	
Lu dans les revues littéraires d'Allemagne Fédérale et de France	152
<i>Revue</i>	
Kiril Topalov—„La critique littéraire durant la Renaissance bulgare“ par Chéorghii Markov	156
Angel Antchev—„Sommets de la littérature russe classique“ par Ghéorghii Ghermanov	157
Triphone Bankov—„Constantin-Cyrille le Philosophe. Premier éducateur bulgare et slave“, Recueil	159

СП. „ЛИТЕРАТУРНА МИСЪЛ“ ПРИЕМА ЗА ПУБЛИКУВАНЕ СТАТИИ С ОБЕМ
ДО 40 СТАНДАРТНИ МАШИНОПИСНИ СТРАНИЦИ. РЪКОПИСИ, НАДВИШАВАЩИ
ТОЗИ РАЗМЕР, НЕ СЕ РАЗГЛЕЖДАТ ОТ РЕДКОЛЕГИЯТА

Адрес на редакцията: сп. „Литературна мисъл“, ул. „Чапаев“ 52,
бл. 17, 1113 София, тел. 73-31 (вътр. 39-94)

© Институт за литература
при БАН
1983
c/o Jussator, Sofia

Текнически редактор *К. Нелкова*

Коректор *Е. Котева*

Далена за набор на 3. VII. 1983 г.

Подписана за печат на 20. X. 1983 г.

Формат 700/100/16

Печатни коли 10,13

Издателски коли 13,13

Тираж 1650

Изд. индекс 9392

Годишен абонамент 12 лв.

Отделна книжка 1,30 лв.

Печатница на Издателството на Българската академия на науките

1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев“, бл. 6

Поръчка № 361